

PÉNZÉRTÉK-VISZONYOK POZSONYBAN 1435—60. KÖZT.

Irta: DR. KOVÁTS FERENCZ.

(Második és befejező közlemény.)

Az 1437—41. évek között az ezüst viszonylata *látszólag* javult az arannyal szemben. Ha a 210 fillérnél alacsonyabb árfolyamok jegyzése idejében kizárólag új fillérek kerültek volna forgalomba, akkor egy forint aranyát tényleg kevesebb ezüstön váltották volna be, mint 1436 előtt, vagy 1441 után. Ez esetben már az 1436. évi 180 filléres árfolyamjegyzést új fillérekre kellene vonatkoztatnunk, ezen időponttól kezdve pedig a régi fillérek forgalmát törvénytelennek, tehát az értékviszonylatok megállapításánál figyelmen kívül hagyandónak tekintenünk. Bécsben azonban már régtől fogva megszűnt azon szokás, hogy új pénzfaj kibocsátása alkalmával a régi pénzek a forgalomból kizáraszanak, illetve, hogy a közönség a régi pénzek kényszerbevéltására szorítottassék. Az ausztriai főherczegek ezen, a pénzverési joggal középkori felfogás szerint cohaerens hasznukról („lucrum camerae“) való lemondásukért ellenszolgáltatás fejében „Ungeld“ czimen illetéket szedtek, a melynek pénzügyi jellege a modern fogyasztási adóhoz volt hasonló.¹⁾ Különféle veretű, de alakra s nagyságra nézve egymáshoz meglehetősen hasonló fillér a közös „bécsi fillér“ e nevezés alatt egy időben fordult meg a közönség kezén.²⁾ Előfordult az, hogy még 1438-ban is régi bécsi filléreket emlegetnek az okmányok; s világos, hogy nem az 1436. évben gyártott filléreket értették ezen „régí“ fillérek alatt.³⁾ Ezért állíthatni, hogy az 1437—41. közötti árfolyamok a fillérek egy oly keverékére értendők, a melynek ezüstsúlya megüti 180 régi, vagy 210 új fillér színsúlyát. Ha a régi és új filléreket ezen arány (6 : 7) szerint egyenlősítjük egymással,⁴⁾ akkor a 190 filléres árfolyamnál (tehát

¹⁾ Luschin-Ebengreuth A: Die Wiener Pfenninge. 157. l.

²⁾ Schalk Mittheilungen. IV. 577—578.

³⁾ Lad. XXVI.—110. s. szám. Pozsony v. levélt. Ich lienhart hoernlen vnd ich ludwig kungfuelder paid Burger ze prespurg bekenen . . . Das wir . . . schuldig sein vnd gelten sullen . . . zwai hundert Vngrischer gulden oder aber fur yden yecz genanten gulden zwaihunder Wiener phennig der *alten swarzen Muens* . . . Geben zu Wien am Suntag vor (helyesen an) sandt andres tag Nach Crisity gepurd vierczechenhundert vnd im achtvndreissigisten Jar. (1438. novemb. 30.)

⁴⁾ Pontosán számítva 800 régi (átlagsúlyú) fillér = 209·417 új fillérrel, 210 új fillér pedig = 180·439 régi (átl.) fillérrel.

1437-ben) 70 új és 120 régi fillér, a 200 filléres árfolyamnál pedig (1438—39-ben) 140 új és 60 régi fillér adja meg a törvényes ezüstmennyiséget.¹⁾ Tekintve azon nagy területet, amelyen a bécsi pénz elkelt,²⁾ nem ütközhetünk meg azon, hogy egy évvel az új pénz kibocsátása után a forgalomban levő fillérmennyiségnek még 63⁰/_o-a s ismét egy évvel később még mindig 31⁰/_o-a régi fillérekből állott.

Az új pénz kibocsátása óta 1441-ig a 210 fillérnél alacsonyabb forintárfolyam tehát korántsem bizonyítja, hogy ezen időben az ezüstnek az aranyhozí viszonylata megváltozott volna. Sőt még az sem tehető fel, hogy a bécsi pénzverde 1436. évi árfolyamát bárhol — legkevésbé pedig idegen országban — általánosan kötelezőnek elfogadták volna. Az 1436. évi 180 filléres árfolyam, amelyet a számadásokban találunk, csakis régi fillérekre vonatkozhatott s csak akkor, amidőn a forint árfolyama emelkedni kezd, következtethetünk arra, hogy az új fillérek színsúlycsökkenését megérzi a piaczi forgalom. A forint árfolyama végül azon határig emelkedik, amidőn az új fillérek szintartalma megüti azon ezüstsúlyt, amely 180 régi fillérben volt.

Pozsonyban a kamarások végelszámolásaiban feltüntetett árfolyam, amelyről 1435—37 között adattal nem rendelkezem, 1437 november havától 1439. év november haváig 200, aztán pedig 1448-ig 210 fillér.³⁾ A 200 és 210 filléres árfolyam közötti átmenet valódi időhatárának azonban az 1440. év márczius hó eleje tekintendő, mely körülmény mellett a városi ácsmesternek fizetett hetibérek összegei tanuskodnak. Ezen kézműves hetibér fejében kapott az 1439. év november 7-e—1440. évi január 16-a közötti szombatokon 1—1 aranyforintot (florenus auri), január 30-án 200 bécsi fillért, február 13-án és 20-án 1—1 aranyforintot, február 27-én 200 bécsi fillért, márczius 5-én és 12-én 1—1 aranyforintot, márczius 19-én 210 bécsi fillért, márczius 26-án 1 aranyforintot, április 30-án és június 26-án szintén 1—1 aranyforintot, július 2-án és 9-én egyenként 210 bécsi fillért, július 16-án 1 aranyforintot, július 13-án 210 bécsi fillért, július 30-án és augusztus 6-án 1—1 aranyforintot stb.⁴⁾ A kikötött hetibér egy aranyforint volt, amelyet

$$1) \text{ Új fillér} = \frac{6}{7} \text{ régi fillér}; \text{ tehát } 70 \times \frac{6}{7} + 120 = 180; 70 + \frac{120 \times 7}{6} = 210, - \\ 140 \times \frac{6}{7} + 60 = 180; 140 + \frac{60 \times 7}{6} = 210.$$

²⁾ Luschin A.: i. m. 200. l.

³⁾ Szkv. 137. kk. l.

⁴⁾ K. 14³⁹/₄₀ 767—778. l. Ezen körülmény azonban ki nem zárja a 210 filléres árfolyamnak szórványos megjelenését 1440. évi márczius hó előtt.

még 1440. évi február havában 200 fillérrel helyettesítettek, de amelyet márczius havában már 210 bécsi fillérbe számítottak.¹⁾

A végelszámolások árfolyamai kivált azért fontosak, mert az 1435—39. évek közötti *kamaraszámadások* elvesztek és így ezen időre csak a *szőlőkönyv* adatai nyújthatnak felvilágosítást. Természetes, hogy úgy, mint az 1439. év november havában kezdődő kamaraszámadás-sor egyes tételei a forintárfolyam gyakori hullámzását mutatják, noha a végelszámolások csak a 210 filléres árfolyamot veszik tekintetbe, az 1437—39. évek közt is valószínűleg úgy hullámoztott a forint árfolyama, aminthogy Bécsben akkortájt 180, 196^{1/2}, 198, 200, 202 és 205 filléres árfolyamokról van tudomásunk. Minthogy azonban minden árfolyamváltozás zavart idézhetett elő az elszámolásban, a számadó törekvése odairányult, hogy az arany és ezüst közötti viszonyszámot egységes alapra hozza. Ha egy bizonyos bevételzett pénzmennyiség felváltatlanul került kiadásra, úgy a kamarásra nézve intézkedés szükségé nem fordult fenn; de midőn forintok helyett filléreket, vagy megfordítva, adott ki vagy vételezett be a kamarás, s a forint árfolyama változott, nagyon kellett óvakodnia, hogy a végelszámolásnál vagy maga kárt ne valljon, vagy pedig a várost meg ne károsítsa. Példának idézem a K 14^{40/41} elszámolását — az összegeket áttekintés kedvéért arabs számjegyekkel adván — a mely egyszersmind ilyfajta szám-műveletek megismeréséül szolgáljon:

„Statkamrer Cristan Walher vnd sein Schreiber Jorg Zibser ratio [facta 1442-o.]²⁾

„Vermerkt das Ratt vnd gemain mit dem selbn Cristan Walher vnd Jorig

„Tzipsser seinem schreiber ain beslosne Raittung getan hat Am Mittichn nach

„Mitterfastn [nach Innhaltung³⁾] vnd ausweisung Ires puchs [hat ir Innemen pracht]

„[von ain].⁴⁾

„*Innemen*

„Summa des Innemens nach ausweisung Ires Registers als das ze amtzign geschribn „stet facit⁵⁾

1) K. 14^{39/40} 770. l.: Item auch an dem tag (an sand Dorothean tag, 1440. febr. 6.) dem Maister Hansn zymerman sein wochn lann I flor auri per IIc ð facit — . —

K. 14^{39/40} 772. l.: Item auch an dem tag (am Sambstag vor Domine ne longe, 1440. márcz. 19.) hab wir gebn Maister hansn sein wochn Solt VII ð ð *wienner fuer I flor* . . . VII ð ð wiener.

2) Ezen elszámolás kivételesen nem foglaltatik a Szkv-ben hanem a K 14^{40/41} utolsó lapján.

3) 1442. évi márczius 14-én.

4) Törölve.

5) A kamarások az egyes kiadási és bevételi csoporttételek összegeit egy kis lajstromba jegyezték, s ezt használták az elszámolásnál.

„facit < 1496 tl. 32 dn wiener
283 $\frac{1}{2}$ fl. auri

„Ausgebn da engegen :

„Also bringt Seines ausgebens da engegen nach Innhaltung vnd ausweisung lrs
„Registers facit

„Summa expositorum < 1457 tl 46 dn. wiener
300 fl. auri 4 β. 6 dn.

„So hat man im abgetzogn an seinem anlehen von seines abgangs wegn seines
„kamer ambpts 27 $\frac{1}{2}$ fl. auri.)

„Also windt er sich Quid ledig etc.“

A bevételi fölösleg 38 tl. 7 β. 16 dn. ; a túlkiadás pedig 16 $\frac{1}{2}$ aranyforint, 4 β. 6 dn. Ha az utóbbi összeghez hozzáadjuk a kamarásnak beszámított 27 $\frac{1}{2}$ aranyforintot, úgy 44 aranyforint, 4 β. és 6 dn. összegének egyenlőnek kell lennie 38 tl. 7 β. 16 dn. összegével, hogy a kamarás felmentvénye érthető legyen. Ha az aranyforint értékét 210 bécsi fillérrel (7 β-szal) tesszük egyenlővé, akkor 44 aranyforintot $\frac{44 \times 7}{8} = 38$ tl. 4 β. összegével helyettesíthetjük, tehát a bevételi fölös-

legnek fedezete 38 tl. 8 β. 6 dn., vagyis 20 dn.-ral több, mint maga a fölösleg. Ezen hiba oly csekély, hogy attól bizvást eltekinthetünk. A forint „végelszámolási“ árfolyama tehát 210 fillér volt. A számadás tanúsítja, hogy a kamarás több aranyforintot és kevesebb ezüstpénzt adott ki, mint amennyit bevételezett ; tehát valószínűleg kénytelen volt több ízben ezüstön aranypénzt váltani be.

A K.-ban előforduló árfolyamhullámozás miatt lehetséges lett volna, hogy a 210 filléres árfolyamnál magasabb forintáraknál a kamarás megkárosodjék. Hogy ezt elkerülje, a kamarás a kiadásba nem a beváltott aranyforintokat, hanem a forintokért fizetett fillérösszegeket helyezte.²⁾ A végelszámolásban észlelhető forint túlkiadás pedig másodízbeni átszámításokból keletkezik, amelyeket a kamarás azért eszközöl, hogy a bécsi fillérektől másfajta ezüstpénzt megkülönböztessen.

¹⁾ A kamarás ezen hely értelmezése szerint a város hitelezője volt ; követe-
léséből 27 $\frac{1}{2}$ aranyforintot levontak, mely összeg az „elszámolásnál hiányzott“ (Abgang).
Azaz a bevétel ezen 27 $\frac{1}{2}$ frttal nagyobb mint a kiadás ; ezen összeget a városi tanács
tehát levonja a kamarás követeléséből.

²⁾ K. 14 $\frac{40}{41}$ 477. l. Item Am Montag vor der lichtmess (1441. Január 30.) hab
ich gebn seinem Sun das ym der hager Satler gebn hat IIII. fl per I lb $\text{\textcircled{S}}$ (240 f.)
facit IIII lb $\text{\textcircled{S}}$ wiener. — K 14 $\frac{40}{41}$ 104. l. Item auch Am Montag an Sannd Dorothen
tag (1441. február 6.) hab wir geert den vorg (enanten) herrn lasla von Masawtz mit
ainem Satl noch der herren gescheft der stund III flor. auri von dem hager Satler
abzeraitn I guld per VI $\frac{1}{2}$ β $\text{\textcircled{S}}$ (225 f.) facit Quit III lb VI β $\text{\textcircled{S}}$.

A bécsi fillérekön kívül ugyanis különféle nevű ezüstpénzeket emlitenek egészen az 1442. év végéig a kamaraszámadások. Ezen pénzek azonban csak szórványosan, rendszerint kisebb összegekben fordulnak elő s a *quartingok* kivételével átszámíttatnak, úgy hogy a végelszámolások csak a két eddig ismertetett főpénzfajt tüntetik fel. Két végelszámolás ugyan *fehér* és *bécsi fillért* különböztet meg, de a „fehér“ fillérek összegei átszámítottak.¹⁾

A K. 14^{34/35}-ban, valamint egyes 1432—35. év között kelt okmányokban a pozsonyi veretű negyedfilléresek észlelhetők, amelyeknek roppant devalvációjával más helyen részletesen foglalkoztam.²⁾ Az 1435. év tavaszán a pozsonyiak általánosságban felhagytak ezen érmek gyártásával, mert a pozsonyi okmányokban, a telekkönyv egy 1438. évben kelt tételét kivéve, ezen időn túl már nem találjuk a „quarting“-ok nyomát. Az említett tétel azonban nem „quarting“-ról, hanem csak általánosságban rossz pénzről („pose Munns“) szól, amely kifejezés csak az összeg kiírására való tekintettel értelmezhető negyedfillérekre.³⁾ A nagy Szkv. első elszámolása a kamarás részéről, amely az 1437. év november 11.—1438. év november 11-e közötti időre vonatkozik,⁴⁾

1) Az ezen két végelszámolásnak megfelelő kamaraszámadások elvesztek (1437—38, és 1441—42), úgy hogy az elkönyvelés módjára csakis a különben hibátlanul összevágó utánszámítások alapján lehet következtetni. Mindkét elszámolásról alább.

2) Városi adózás 14—17. l.

3) Tkv. Sz. XLIII. 2. i. l. Item Janusch von Limbach — frey — vnd bleibt schuldig herrn larentzn am steig I fl. auri vnd LXXXIIc ƒ (9200 denár) *der pose Munns*. Acta sunt hec in die Katherine anni XXXVIII° (1438. nov. 25.)

4) Szkv. 137. l. Miután ezen elszámolásnak megfelelő K. nem maradt fenn napjainkra, szövegét (arabs számjegyekkel) teljesen közlöm;

Statkamrer Jorg Meindl Jorg Tzipser.

Vermerkt, daz Rat vnd gemayne mit denselbn Jorgen Meindlen vnd Jorgen Tzipser, ain redliche beslossne Raittung getan hat, des Nachstn Mäntags noch Lucie virginis, (1438. decz. 15.) vnd nach Inhaltung und ausweisung Irer Register, hat die Raittung bracht, daz Sy Ingenommen habn, von ainem Sand Mertteins tag, bis auf den andern ain gantzes Jar.

<i>Innemen</i>	<i>In weissem gelt, der am phennig</i>			
	<i>tzwen wiener ƒ bringt</i>	2212	tl vnd 3 β 22 ƒ	} Summa perceptorum
	<i>In wiener phennign</i>	77	tl vnd 4 β 28 ƒ	
	<i>In gold</i>	71	fl auri	
	<i>Ausgeben da entgegen. Also bringt Ir awsgelbn noch Inhaltung, vnd awweisung derselbn Irer Register</i>			
	<i>In weissem gelt</i>	2202	tl vnd 3 β 8 ƒ	} Summa expositorum
	<i>In wiener pfennign</i>	34 ^{1/2}	tl vnd 26 ƒ	
	<i>In gold</i>	129	fl auri.	

Also sind die obgeschribn Sum gelts vnd guldin Ires Innemens vnd ausgebens, gen enander abgeraittet vnd ab getzogn

kétféle fillért említ, *bécsi és fehér dénárokat*. A számadásban megjegyeztetik, hogy 2 bécsi fillér 1 fehérrel, az aranyforint pedig 200 bécsi fillérrel egyenériékü. A két fillérösszeg az elszámolásban azonban egybeolvasztatott, amint ezt a bevételi maradék kiszámítása mutatja:

A) *Fillérek*. Bevételek fehér pénzben 2212 tl. 3 β. 22 dn., bécsi fillérekben 77 tl. 4 β. 28 dn.
 Kiadások „ „ 2202 tl. 3 β. 8 dn., „ „ 34¹/₂ tl. — 26 dn.
 bevételi maradék 10 tl. — 14 dn., bécsi fillérekben 43 tl. — 2 dn.

B) Az aranyforintokban eszközölt túlkiadás 129 — 71 = 58 forint; ez 200 filléres árfolyamon bécsi fillérekben tesz $\frac{58 \times 200}{240} = 48$ tl. 2 β.

20 d. összeget. Ha ebből a bécsi fillérek bevételi maradékát levonjuk, akkor kiadási többletként 5 tl. 2 β. és 18 dn. összege marad, ha pedig ezen összeget tekintet nélkül a pénzfajra, a fehér fillérek maradékából levonjuk, eredményül az elszámolásban feltüntetett bevételi maradékot, azaz 4 tl. 5 β. 26 dn. összeget kapjuk.

Világos tehát, hogy a fehér fillérek összegét a bécsi fillérek összegével és a 200 bécsi fillérre átszámított forintokkal összeolvasták, mely körülményből az következtethető, hogy a fehér filléreknek itt feljegyzett összegei nem az eredeti összegek; hanem azoknak bécsi fillérekre átszámított kétszeresei. Más szóval, a fehér fillérek összege az itt feljegyzett számoknak csak felét tette ki, a kamarás azonban az elszámolás egyszerűsítése céljából csak egyfajta fillérben — s jellemzően: bécsi fillérben — jegyezte fel a végösszegeket. Hynemü átszámítás nem szokatlan s a számadásokban sűrűen találunk erre példákat. Így 1434-ben, a quaringok forgalma idejében, ugyancsak fehér fillérek quaringokra számíttatnak át.¹⁾ Még érdekesebb a következő két magyar fordításban közölt tétel:²⁾ „Item Ev. Szt. János napján, hétfőn (1434 december 27.), List István polgármester úr és Langwieser Lénárd úr arról számoltak el, hogy ők György városi ügyésznek 600 denárt (quaring) fizettek oly időben, mikor a forintott 1800 denáron adták, *ez kitesz* (vagyis: erre kiadtam) *60 bécsi denárt*. — Item Ev. Szt. János

wurdn, vnd sind dar inne 58 fl auri ze 200 wienern abgeraitet, vnd

über dasselb abtzihn vnd abraitn sind Sy schuldig blihn der Stat 4 tl vnd 5 β 26 ♂

Darnach habn die obgeschribn Rat vnd gemayne yn dieselbn 4 tl 5 β vnd 26 ♂ vmb Ir dienst vnd müe die Sy in Irem kamerambt getan vnd gehabt habn nochgelassen.

Also vnden Sy sich quittledig vnd los.

1) K. 14³⁴/₃₅ 66. l.: Item In Vigilia Nativitatis Christi (1434. decz. 23.) dem Procuratori vor eine *agravatio* die des Chaysers Canczler vorsigilt habn weder den Grafen Lasla von sannd Jorigen per *XLVIII Weyser* ♂ facit . . . III lb ♂ (quart.)

2) K. 15³⁴/₃₅ 66. és 74. l.

napján ugyanazok elszámoltak arról, hogy ők a királyi szakácsoknak 2000 denárt fizettek oly időben, a midőn a forint 1800 denáron kelt, *ez kitesz 1 aranyforintot és 200 (negyed) denárt.*“ A keltezés napján az aranyforint árfolyama 2600 quaring volt.¹⁾ Ha tehát a kamarás az előlegért ugyanannyi quaringot fizetett volna vissza, mint amennyit az előlegek összege kitett, az előlegezők a quaringok időközbeni jelentékeny értéknyatlása miatt megkárosodtak volna; ha pedig a kamarás az értéknyatlást tekintetbe veszi, úgy egy quaringért $\frac{26}{18}$ -ad quaringot kellett volna megtérítenie, az első esetben tehát $864\frac{8}{18}$, a másodikban $2888\frac{16}{18}$ quaringot. Ezen törtszámok elkerülése végett a kamarás úgy segített magán, hogy a $\frac{600}{1800}$ forintos előleget $\frac{60}{180}$ forint²⁾ összeggel térítette meg, a 2000 denár quaring helyett pedig 1800 (= 1 aranyforint) + 200 denárt fizetett. A második esetben a kölcsönadók $88\frac{8}{9}$ quaringgal károsodtak meg, akik azonban ezen csekély különbözetet (kb. 6 régi bécsi fillér = 42 mai fillér) valószínűleg elengedték.

Az 1437. évben a bártfai számadásokban „új“ denárokat találunk, a melyekből 1437. év június—december hónapjai között egyszázat számítottak az aranyforintba.³⁾

Ezen denárokat 1436. évben 80-ával olvasták Bártfán az aranyforintba; pozsonyi okmányokban e relatióknak nyomát nem találtam. A K. 14^{39/40}-ban „*tzschopzen*“ és „*new denar*“ elnevezéssel oly ezüstpénz jelöltetik, a melynek darabja a bécsi fillér másfélszeresével egyenlő.⁴⁾ (Egy ezen időben kelt tkvi tételben szintén „új“ denárokról van említés téve, de egyenértékesítés nélkül.)⁵⁾ Ezen érme a tételek

1) Városi adózás 15. lap D. a. jegyzet.

2) Tudjuk, hogy 1436. évig 180 (régli) bécsi fillér volt az aranyforint egyenértéke,

3) Fejérpataky i. m. 372—380. l. — Hogy nem „kamaraforintról“ van szó, mutatja a következő idézet: „Item exposuimus off dy broecke, ut ut in ratione fl. auri 17, computando 100 den. pro floreno auri“ U. o. 381. l.

4) K. 14^{39/40} 1. l.: Item Am Sambstag In vigilia Andree apli (1439. nov. 28.) hab wir enphagn von des Zehents wegen von dem Johannes Adlat *dar vmb er von vns ain quitung hat vmb XLc new $\text{\textcircled{d}}$ (4000) facit — XXV lb $\text{\textcircled{d}}$ (6000) bécsi fillér.* — U. o. 179. l.: Item Am Mantag (1440. Jan. 25.) an sand paul bekerung hab wir abgerait mit etzleichen furleutn dy das ausgezymert holcz aus der Aw gefuert habn noch des purgermaister gescheft, von erst hat getan der Niclas leynbater III fert (fuvar) *per XX new $\text{\textcircled{d}}$ facit — III $\text{\textcircled{p}}$ $\text{\textcircled{d}}$ wiener.* — U. o. 95: Item Am Sambstag Am heilign Oster Obund In Vigilia Annunciationis Marie (1440. márcz. 26.) hat der Caspar lab ausgeschankt III dreiling wein ye I pint vmb VI d *Scoppzen per III helbling abzeraitn* . . .

5) Tkv. Sz. XV. 1, 4. l.: [Item Emreich Brunner vnd Mathes Echart — vnd bleibt schuldig derselb Mathes Ekkart dem philipp kugersauf III fl. auri vnd VII $\text{\textcircled{p}}$ III dn *new*. Acta sunt hec Sabbato nach purificationis Anno XLmo (1440. febr. 6.)]

összegeiben mindig bécsi fillérekre számíttatnak ki, még abban az esetben is, ha az aranyforint árfolyama „new“ denárban lett megállapítva.¹⁾ Igen valószínű, hogy ezen ezüstpénz magyar veretű és azonos az 1437. évi fehér fillérekkel, a melyekben a forint árfolyama, ha a bártfai új filléretet szintén azonosoknak vesszük, 1436-ban 80, 1437-ben 100 s 1439—40-ben a „Tzschopzenekben“ 130—140 fillér. Az új denárokat 1441. év január hó végéig találjuk a számadásokban a bécsi fillérek mellett; a forint árfolyama ekkor 144 fillértől 160 fillérre emelkedik.²⁾ Azontúl sem végelszámolások, sem kamaraszámadások nem említik ezen pénzfajt.

A bécsi fillérek a K. 14^{40/41}-ban „fekete“ és „fehér“ jelzőkkel különböztetnek meg. A fekete bécsi fillérek legkorábban 1440. év november 19-én említvük a városi küldönczökre fordított kiadások rovataiban. Az ugyanezen lapon és kelet alatt feltüntetett, a tételek összegeiben csak „wiener“-nek jelzett fillérek pedig a lap alján „weis gelt“ megnevezéssel külön összegeztetnek.³⁾

Először eldöntendő azon kérdés, vajjon mindkét fajta fillér valóban

1) K. 14^{39/40} 5. l.: Item Am Sambstag In die Elysabeth (1440. nov. 19.) hab wir enphangn von dem Josep prentl Judn do mit man etzleich Soldner ausgericht hat fuer *L flor auri klain gelt ye Ic XI, new & fuer I guldein facit . . . XLIII lb VI β & wiener.*

2) K. 14^{40/41} 32. l.: Item Am Mantag noch dem Newen Jar (1441. jan. 2.) hab wir ich Cristan walher vnd Ich Jorig Zipser sein schreiber enphanga von dem Erhart Kromer von der czaiger wegu *II flor per Ic XLVIII & new vnd III lb wiener facit IIII lb VI β XII & wyener.* — U. o. 94. l.: Item Am Sambstag vor sannd Anthonn tag (1441. jan. 14.) ist der horndl und der Nicolae flins ausgefaren zu vnser genedigin frawn der kuenigin auf ainer zulln (hajó) ken Rab oder ken Grañ wo man dy find, von der Stat wegn, den hab wir mit gebn zu zerung auf VII personn *X guldein dy wir von dem Jakl Jud vnd von dem Isserl Jued gekauft habe noch der herren gescheft ye ein guldein vmb Ic vnd LX tscopczn das prengt I lb & wiener facit . . . X lb & wiener.*

3) K. 14^{40/41} 365. l.: Item Am Samstag an sannd Elsbetn tag I poten ken posing . . . hab wir gebn *XXXV & wiener.* — Item auch an dem tag I poten kenn Hainburg . . . hab wir gebn *XX & wiener.* — Item auch an dem tag I potn kenn Nyders-pewgen . . . dem hab wir geben *VI β & wiener Swartz.* Az illető lap hátralevő tételeinek összegei: *I lb & wiener vnd I flor. auri Swartz gelt, — III β & wiener Swartz, — II lb & wiener Swartz, — V β & wiener Swartz, — II flor auri.* — A lap alján a következő összesítés olvasható:

Summa *IIII flor. auri*

Summa *IIII lb VI β [XXV] & wiener Swartz &*

Summa *LV & weis gelt*

A fekete filléreknél a XXV szám ki van törölve.

bécsi veretű fillér-e, vagy ha csak az egyik, akkor a fekete-e vagy a fehér? Ezen kérdés megfejtésére először is a pozsonyi árfolyamoknak a bécsiekkel való összehasonlítása szükséges. A 3. táblázatban látjuk, hogy 1440—41. évben Bécsben az aranyforint árfolyama 180—210 fillér volt, Pozsonyban pedig ugyanazon időben 200—240 fillér. Bécsben 1424. évtől 1458-ig a bécsi filléreket feketéknek nevezték. Ha a pozsonyi 210 filléresnél magasabb árfolyamokat megvizsgáljuk, úgy azt fogjuk találni, hogy ezek fehér fillérekre (valamint átszámított új fillérekre) vonatkoznak, míg a 210 filléres árfolyamok fekete fillérekre értendők.

A K. 14^{10/41}. 266. lapjának tételei, illetve azok összegei a következők:

(1.) (Kelt 1441. márczius 24-én)	12 β ♂ wiener Schwartz gelt
(2.) „ „	1/2 lb. 20 ♂ wiener Schwartz geld
(3.) „ „	60 ♂ wiener
(4.) „Item auch an dem tag hab wir gebn dem Maister Vrbann zymerman das er gegeben hat dem fronawer pürgraßn auf Botnburg an den holcz das man von ym gekauft hat zu zeder zu der pruk III flor dy erkomen sein von dem wolfgang Ranes abzeraitn ye fur I fl. I lb. facit	
(5.) (Kelt 1441. márczius 27-én)	IIII lb. ♂ wiener“ 28 ♂ wiener Schwartz
(6.) „ „	2 lb. 20 ♂ wy.
(7.) „ „	28 ♂ wiener
(8.) „ „	3 β 10 ♂
(9.) „ „	6 β ♂ Schwartz ♂
(10.) „ „	60 ♂ wiener
(11.) „ „	60 ♂ wiener
(12.) „ „	32 ♂ tenentur
(13.) „ „	[6 β ♂] (kitörülve)

A lap alján:

Summa 2 lb. 7 β 18 ♂ swartz wiener.

Summa 7 lb. 4 β ♂ wiener weis.

A fekete fillérek összesítésébe az 1., 2., 5. és 9. tétel összegei, a fehér fillérek összesítésébe pedig a 3., 4., 6—8. és 10—12. tétel összegei foglalvák; a 4 aranyforintért adott 4 font fillért (egyenként 240 fillér) tehát a fehér bécsi fillérek közé számították. Ugyanazon codex 97 lapján olvassuk:

„Item vnd Am Mitchen noch Judica (1441.
április 5-én) sind di Herren ausgefaren vnd ge-
ritn mit den Soldnern ken Hainburg den hab
wir mit gebn zu zerung dem Johannes Adlat

II lb. minus XVIII ♂ Swartz gelt

Ezen tétel a „Stat Czerung“ (városi tisztviselők költsége hiva-
talos utazgatásaik alkalmával) című kiadási főcsoportba tartozik és az
egyetlen tétel, amelynek összege fekete fillérekben iratott ki. A „Stat
Czerung“ lapjainak összegei:

93. lap	Summa	12 lb. 17 ƒ	wienner
94. „	„	18 lb. 89 ƒ	„
95. „	„	19 lb. 70 ƒ	„
96. „	{	„	2 flor.
		„	5 lb. 30 ƒ weis gelt
		„	2 lb. minus 18 ƒ Swartz gelt
97. „	{	„	3 flor. auri
		„	67 $\frac{1}{2}$ ƒ .

A 98. lapon a „Stat Czerung“ főösszege így hangzik:
 „Summa Summarum Stat Zerung facit
 55 lb. 33 $\frac{1}{2}$ ƒ

vnd 7 flor. auri vnd 42 ƒ Swartz wiener.“

A nem „swartz“-nak jelölt fillérek összege valóban 55 lb. és 33 $\frac{1}{2}$ ƒ (tulajdonképen 54 lb. 273 $\frac{1}{2}$ ƒ ; de 1 lb. = 240 ƒ , tehát az összeg 55 lb. 33 $\frac{1}{2}$ ƒ); azonban a forintok összege csak 5 flor., a fekete filléréké pedig 462 fillér (2 lb. — 18 ƒ = 480 — 18 ƒ). Utóbbi összeget a forintokba olvasták, még pedig úgy, hogy 420 fillér 2 forinttal egyenértékűnek tekintetett, vagyis a forint 210 *fekete* fillérrel egyenlősített. A fehér fillérek fenti összegében másrészt számos oly tétel összege foglaltatik, a melyben az aranyforint 240 bécsi fillérre lett átszámítva, így 1440. december 16-án (93. lap: 8 flor per 1 lb. = 8 lb.), 1441. január 15-én (95. lap: 2 flor per 2 lb.), február 7-én (95. lap: 2 flor per 1 lb. = 2 lb.) Ide tartozik továbbá az 1441. január 14-én kelt és a 28-ik jegyzetben idézett tétel is, amelyben 160 ƒ „tscopezn“ 240 fillérrel egyenlősített; ebből tehát a *fehér* bécsi fillérek és az uj denárok közötti vonatkozás kitűnik.

A küldönczökre költött kiadások összegezésében¹⁾ a fekete denárok 210 filléres árfolyamon aranyforintokba átszámíttatnak, a mely művelet azt eredményezi, hogy a végelszámolásban (mint fentebb láttuk), a kiadások forintösszege nagyobb, mint a bevételeké.

A fekete fillérek — a bécsi kamaraszámadások analogiája erre utal — tehát a valódi bécsi fillérek voltak. Bécsben akkortájt hitványabb fillérfajtáról nincs említés téve, az ottani kamaraszámadások csak egyfajta bécsi fillért jegyeztek fel. Honnan származtak tehát a pozsonyi kamaraszámadások bécsi „fehér“ fillérei?

Erre egy Schoenvisnernél közölt, 1441. május 24-én kelt okmány felel, a melynek szövegében Erzsébet királyné elrendeli, . . . „*quod*

¹⁾ K. 14 $\frac{40}{41}$ 377. lap:

Summa Summarum auf potn lon:

XXIII tl III dn *weiss*

XVIII tl XXXVI dn *Swartz wyenner facit XXI fl. auri VI β VI dn*

XIII fl. auri.

„*quilibet florenus auri Ungaricalis pro ducentis et viginti denariis, dumtaxat presentis nove monete, que pro nunc in Camera nostra Posoniensi, cuditur, cambiri debeat et commutari . . .*“¹⁾ Ezen 220 filléres árfolyam, amely, amint az eddigi okmányidézetekből kitűnik, már a királyné átiratát megelőzőleg, vagy egy félesztendővel, 240 fillerre szökkent fel, jellemző az akkori pénzügyi politikára nézve. Még 1440. december havában találjuk azt a megjegyzést, hogy az akkori 225 fehér filléres árfolyamban 15 fillért mintegy csak az arany drágulási pótlékának tekintették,²⁾ s a 240 filléres árfolyamnál is többhelyütt kiemelte a kamarás azt, hogy csak kényszerűségből („*muessen gebn*“) adta rá magát ezen forintdrágulás elfogadására. Ezért is a királyné 220 filléres árfolyama a pozsonyi pénz baissejének egy oly autentikus beismerése, a melyre még nagyobb érték hanyatlás, mint az eddig észlelt, gyakorolható volt kényszerrel. A K. 14^{40/41} végelszámolása, valamint az eredetiben meg nem maradt 1441—42. évi kamaraszámadás végelszámolása a *fehér pénzt és a (fekete) bécsi fillért egyenértékűnek veszi*. Az első elszámolásról azonban tudjuk azt, hogy a fehér filléreket a valódi bécsi fillérektől az által különböztették meg, hogy az utóbbiakat aranyforintokra átszámították. A második elszámolásra nézve pedig utalok az 1437—38. esztendőre szóló végelszámolás analogiájára, amikor ugyanis a fehér fillérek összegei átszámították. Az 1442. évi adó behajtásáról elszámoló egyik városi tisztviselőnek már három fehér fillért számítanak egy bécsi fillérbe,³⁾ míg az 1442. május 5-én kezdett kamaraszámadásban a fehér fillérek értéke rohamosan hanyatlak az állandó bécsi fillérekkel szemben. Így nem képzelhetjük, hogy a számadó kamarás ezen értékcsökkenést nem vette volna tekintetbe, mert ha a fehér filléreket — át nem számítván — egyenlősítette volna a bécsi fillérekkel, ő maga jelentékenyen megkárosodott volna.⁴⁾

1) Notitia Hung. rei Numariae, 325. lap.

2) K. 14^{40/41} 124. lap: Item auch an dem tag (Am pfincztag noch Thome apli = 1440. december 22-én) hab wir gebn wmb ein Stain puxn . . . vmb XII flor. auri von den Judn per VIII β & wiener facit mit dem aufwexl XII flor. auri VI β & wiener.

Az „aufwexl szó értelmezéséről alantabb lesz szó,

3) Szkv. 23. lap: Gothart Arnolt Gaber (1442. évre.) Item von erst hat er ausgebn VIIIc LXXXXVIII tl XXX dn [weiss vnd XIII tl dn wyenn. facit XLII tl dn weiss gerait drey weiss fur ain wyenner.]

4) Szkv. 140. lap: Niclas Franz kamarás elszámolása:

Bevétel: 7116 tl 3 β 21 dn weiss gelts 592 tl 5 β 17^{1/2} dn wyenner 1347 flor. auri.
Kiadás: 6993 „ 5 „ 27 „ „ 537 „ 5 „ 20 „ „ 1811^{1/2} „ „

„Restat

Civitati“ 122 „ 5 „ 24 „ „ 54 „ 7 „ 27^{1/2} „ „

„restat sibi Civitas“

464^{1/2} flor. auri.

A K. 1442. tétélei szövegéből minden kétséget kizárólag megállapíthatjuk, hogy *a fehér fillérek valóban pozsonyi veretűek voltak.*¹⁾

Ezen fehér fillérek közül 1442 május 5-étől július 23-áig²⁾ 4 darabot, onnan augusztus 18-áig 5 darabot,³⁾ és augusztus 18-ától

„Über das alles Innemen vnd ausgebn gegen einander ausgehaben an allerlay Gelt weiss dn oder wyenner dn oder Golt réstat Civitas den benant kamrern 200 fl. auri 61 fl. auri vnd 84 dn wyenner.“

Ha összeolvassuk a fehér és bécsi fillérek maradékát = 177 tl 5 β 21 dn, ezt 210 filléres árfolyamon forintokra átváltoztatjuk, tehát $\frac{42651}{210} = 203$ fl. 21 denárt a

464 $\frac{1}{2}$ forint maradékból kivonjuk, tényleg a feltüntetett kiadási többletet kapjuk. Ha pedig a fehér filléreket $\frac{1}{3}$ bécsi fillérnek vesszük, a kamarás túlkiadása 354 aranyforintra és 6 β bécsi fillérre rúgna, a kamarás tehát több mint 90 aranyforintot vesztene.

1) *A pozsonyi pénzverde* akkori működését, a következő, arabs számjegyekkel közölt idézetek érdekesen világosítják meg: — K. 42. — 7. lap: Item Am Sambstag noch Sannd petronelln tag (1442. június 2.) hab wir ein erber raitung gehat mit dem lienhart horndl von der *Munes wegn* das er der Stat gebn schol aus der Munes kamer 2800 ƒ In weissn als er sich der Munes kamer vnder wunden hat Am Mitichn Sigismundi regis (1442. május 2.) *tagleich aus zerichtn dy Stat ein tag als den andern, 2800 ƒ In weissn gelt als obn geschribn stet.* Nu printt das von dem Mitichn Sigismundi regis vncz auf den Sambstag noch Sand Petronelln tag *32 tag*, dar an hat er vns gebn auf der herrn kumft 800 kamer guldein [vnd] mynner 200 ƒ In weissn gelt abzeraitn ye 4 weis pfennig fuer ein wiener ƒ vnd der obgen. lienhart Horndl der schol hinwider an gehn auf den nagst kumftigen Suintag noch Sannd Petronelln tag mit. 2800 In ƒ weissn gelt, vnd dar nach von einem tag zu dem andern albeg als vil, vnd vmb dy obg(enant) Sum gelt vmb dy 800 kamer guldein mynner 200 ƒ weis hat er von vns ein Quittung, printt In Swarczn gelt wiener 83 lb 30 ƒ wiener. U. o.: Item Am Erichntag noch Gotzleichnam tag (1442. június 5.) hab ich Iorig weinbacher Enphangn von dem lienhart horndl von der *Munes wegn* das er vns zeanczign gegeben hat von dem obg. Erichntag vncz auf den Sambstag vor Margarethe virginis (1442. július 7.) 700 kamer guld vnd 400 ƒ Inn weissn gelt ab zeraitn ye 4 ƒ weis fur 1 Swarczn wiener ƒ dar an beleibt er vns ein Quittan. hin wider ze gebn dy laut 200 kamer guldein vnd 6000 ƒ In weissn gelt facit 73 lb ƒ 80 ƒ wiener. U. o. 11. l.: Item Am Erichntag vor Sannd vor veitz (sic!) tag (1442. június 12.) hab ich Iorig Weinbacher enphangn von dem erbern wolfgang Ranes von der *Munes wegn, dy zeit Munes Maister* Anno domini Millesimo quadringentesimo Quadragesimo secundo dar vmb er von mir ein Quittung hat, vnd ist ab ze raitn ye 4 ƒ weis fur 1 wiener ƒ , vnd ist gebesn In weissn alles miteinander 100 kamer guld vnd 9600 ƒ facit 20 lb 3. β 10 ƒ wiener.

2) K 1442.—19. l.: Item Am Sambstag noch des heilign chreutz tag als es erfundn ist wardn (1442. május 5.) hab ich enphangn von dem erbern Gotz Kromer (Isd. 33. számú jegyzetet) an seiner gob (adó), dar vmb wir In quit habn vmb VI lb wiener abzeraitn ye IIII ƒ weis fur 1 wiener ƒ facit XXIIII lb In weissn gelt vel VI lb ƒ wiener.

3) U. o. 141. l.: Item Am Manntag vor Sannd Jacob tag (1442. július 23.) hab wir gehat dy hernach geschribn Soldner Im Rathaus vnd haben igleichn gebn sein Solt Vc ƒ vnd sind also genant von erst, vnd ist ab zeraitn ye V weis fur 1 wiener ƒ ...

november végéig 6 darabot,¹⁾ míg végül november utólján 7 darabot²⁾ adtak egy bécsi fillérért. Az aranyforint ezen idő alatt állandóan 210 (fekete) bécsi fillérrel egyenértékű; ³⁾ három ügymester heti bére 1442. év május 5-étől—október 27-éig felváltva 1 aranyforint vagy 210 bécsi fillér. ⁴⁾

A kamaraszámadások részletes tételei így meglepő világosságot vetnek az aranyforint 1439—42 közötti árfolyamára. Ezen érme utolsó 200 bécsi filléres árfolyamát 1440. február 6-án találtuk; de már 1439. évi november 5-én 210 filléres, 1440. évi január 17-én 202¹/₂ bécsi filléres, (illetve 135 *new* denáros), január 26-án pedig 216 bécsi filléres árfolyamot észleltünk. Azonban az utóbbi forintdrágulás kivételes, a forint árfolyama megállapodik a 210 bécsi fillér magasságán s azon árfolyamok, a melyek ezen számnál nagyobbak, nem a valódi bécsi fillérekre; hanem azok pozsonyi utánzataira vonatkoznak. Ezen utánzatok, az úgynevezett fehér bécsi fillérek, a melyek eleintén a fekete fillérekkel egyenértékűek, de már az 1440. év végén értékükben észrevehetően kezdenek hanyatlani. Az érték hanyatlás az 1441. év folyamán a bécsi fillérek forgalmi értékének ¹/₁₅-ére (225 filléres árfolyam), majd ³/₃₁-ére (232¹/₂ f. á.) végül ¹/₈-ára szorítkozik; az 1442. év elején azonban már az eredeti érték ²/₃-át vesztik a pozsonyi fillérek (3 weiss = 1 wiener); u. a. év november havában az értékvesztés 85·7⁰/₀-ra rug (7 weiss = 1 wiener). A „tschopcen“ vagy „uj denár“ nevű pénzek értékingadozásait csak az 1441. év elejéig figyelhetjük meg; ezen érmek 1439. év

U. o. 143.—145. l.: (Zsoldjegyzék július 31.-én, augusztus 6.-án és 13.-án) „ydem Vc \$ weis fur Ic \$ wymer.“ U. o. 146.—147. l.: (Zsoldjegyzék augusztus 20.-án és 27.-én) „ydem Ic \$ wymer per VI \$ weis“.

1) U. o. 81. l.: Item Am Sambstag noch Assumptionis Marie (1442. augusztus 18.) als vns der peter krausz gegeben hat VI lb V β XII \$ wiener noch des purgermaister gescheft vnd hat vns in dy raitung gelegt ye IIII weis \$ fur ain wiener, So hab wir dy hin wider aus gebn den Soldnern ye fur I wiener V \$ weis dar an hab ich verlarn X β V \$ wiener. — Item auch an dem tag hat vns der Peter krausz gebn XIII β wiener \$ vnd ist ym ab zeraitn ye IIII \$ weis fur I wiener \$ So hab ich das hin wider ausgebn auf dy Soldner ye VI \$ weis fur I wiener \$ das an hab ich verlarn vnd ist geschen noch des purgermaister gescheft lb V \$ wiener.

2) U. o. 34. l. (Utolsó tétel a novemberi tételek után): Item vnd Ich Iorig weinbacher hab enphangen von dem Andre weckahutl Gober an seinem Abgang dar vmb er von vns ein Zedl hat vmb VII β \$ wiener und vmb I lb \$ weis gelt ab ze raiten ye VII weis pfennig fur I wiener \$ facit VIII β II \$ wiener.

3) K. 1442. 239. l.: Item am Mitichn an Sand vlreichs tag (1442. július 4.) hab ich gebn der Mathes Jessin von Retschesdarif (Récese) — — — II flor. auri per VII β \$ wiener facit XIII β \$ wiener.

4) K 1442. 193.—198. lap.

november havától az 1441. év január haváig a fehér fillérekkel párhuzamosan fogynak.

Az 1442. évet követő időről szóló kamaraszámadások már nem tüntetnek fel más ezüstpénzt, mint bécsi fillért; tehát a pozsonyiak saját pénzeikkel többé nem éltek. A pozsonyi pénzverde története 1430. évtől 1442. évig két párhuzamosan fejlődő kísérletezést tartalmaz; az első az 1432—35. éveken keresztül forgalomba bocsátott quaringoknak, a második az 1439. (?)—42. évi bécsi fillérutánzatoknak gyártása. Mindkét pénznem eredeti értékéből a piacon aránylag rövid idő alatt annyit veszített, hogy a pozsonyi tanács ezen érmék gyártásával csakhamar felhagyott. A bécsi fillérek utánzása (az értékcsökkenést tekintve, tulajdonképpen semmi más mint pénzhamisítás) egy általános középkori eljárás alapján, a mely abban nyilvánult, hogy bizonyos általános közkedveltségű pénzemekeket a legkisebb aggály nélkül az erre fel nem jogosított pénzverdékben is gyártottak. Ilyen érmék voltak például a kölni denár, a tours-i és cseh garas, a florenczi, velencei, magyar s rajnai arany, az angol sterling, a „haller“ és mások. A pénzutánzás gyakorlása azonban nem hozta szükségképpen magával, hogy az utánzott érme annival rosszabbittassék, mint Pozsonyban a bécsi fillér. Ezen kifogásolandó jelenség részben a pozsonyi pénzverde kezelőinek tapasztalatlanságára vezethető vissza; nagyobbrészt azonban minden valószínűség arra mutat, hogy az 1442. évi nagy kiadások fedezésére a városi hatóságok minél nagyobb jövedelmet akartak a pénzverdéből „kípréselni“ s hogy ezt elég rövidlátóan a gyártott pénz finomságának alábbszállításával akarták elérni.^{1—2)}

Okmányaink az eddig ismertetett pénzekon kívül még garasokat is említenek. Az 1436. évben gyártott fillérek forgalmának egész tartalma alatt kimutatható, hogy a garas *hét bécsi fillérrel*, — 1441. évben pedig

¹⁾ A pozsonyi ág. ev. lyceum könyvtárában (a Schimkó-féle numismatikai gyűjteményhez csatolt könyvek között) Győrök lyc. tanár úr szíves figyelmeztetése alapján egy „*Verzeichniss einer Sammlung von Original-Siegelstämpeln älterer und neuerer Zeit*. Wien. 1843.“ című árverési katalogust forgattam, a melynek II. köt. 341. lapján 6689—6701. sz. alatt Albert király bécsi fillérei közül igen csekély finomságú darabok sorolják fel. Meglehet, hogy utóbbiak a bécsi filléreknek pozsonyi utánzatai. Bécsben 1448-ig árfolyambanyatlás nem észleltetett, tehát ott ily utánzatok — legalább számottevő mennyiségben — nem igen jutottak forgalomba.

²⁾ A polgárságra az 1442. évben a rendes, meglehetősen magas adón kívül külön pótdót („Anlehen“-nek nevezi a kamarás) vetettek ki. Ezen pótdó zsoldosok fizetésére szolgált és 100 bécsi denáros kamarafintokban lett kivetve. V. ö. Szkv. 25. kk. I.

(a fehér és fekete bécsi fillérek megkülönböztetése idejében) *hét fekete bécsi fillérrel* — ért fel.¹⁾

A garasokban való számítás a kamaraszámadásokban kivétel nélkül s a garasok összegei rendszerint bécsi fillérekre átszámítvák. Ellenben a harminczadszámadásokban a garasok képviselik a főzüst-pénznemet, de a forint árfolyamából, valamint a garas felosztásából szakadatlanul bebizonyítható, hogy a harminczadosok által feljegyzett garasok szintén csak 7—7 bécsi fillér összegei. Feltűnő, hogy az ezen időből kelt pozsonyi okmányok elhallgatják a garasok provenienciáját; egyetlen egy okmányadat sem szól akár cseh, akár lengyel, akár magyar garasról; feltűnő továbbá, hogy a garasok 1458. évig változatlanul 7 bécsi fillérrel egyenlősítettnek. Schalk a bécsi régi (1436. év előtt vert) fillérekre és az akkor Bécsben forgalomba került cseh garasokra nézve kimutatja, hogy e két pénznem tényleg majdnem minutiozus pontossággal az 1:7 értékviszonyban állt egymáshoz.²⁾ Az új bécsi pénz behozatalakor a viszony 1:7·5-re átváltozott; ezen változást a bécsi pénzverőcodex is elismeri;³⁾ mindazonáltal a garast Pozsonyban továbbra is 7 bécsi fillérbe számítják. A míg tehát teljesen megbízható adatok alapján bebizonyítva nincs, hogy 1436. évben (a 46. alatti

1) K. 14 $\frac{39}{40}$ 159. l. Item eodem die (Am Sambstag In vigilia Thome apli — 1439. deczember 19) schnef der purgermaister das man dem Chunczn nachtwachter Im Newenthurn zu stewer gebn schold vmb ein par filcz *IIII gr facit XXVIII* § *wiener.* — K 14 $\frac{40}{41}$ 273. l. Item (Am Charfreitag. 1441. április. 14.) vnd II gesellen dy den kallich von hainburgk abher habn helffn fueren *vdem V gr facit LXX* § *swartz wiener.* — K. 1442. 51. l. Item Am Mantag noch Gotz auffartztg... (1442. május 14.) Item von do In zepinden *IIII gr facit XXVIII* § *wiener.* — K. 14 $\frac{48}{49}$ 57. l. Item vnd vmb *XXIIII metzn habern per IIII gr Actum am Mantag noch petri et pauli* (1448. július. 1.) *II lb VI* § *XII* § . — Az 50-es években a garasok különösen a harminczad elszámolásoknál általánosak. Lsd. erről alantabb.

2) Schalk: Mittheilungen. 589—93. lap. Pozsonyra nézve v. ö: K. 14 $\frac{34}{35}$ 93. l. Item am Mitichen Marcelli ppe (1434. június 2.) hab wir gebn ainem poten... *VI gr facit XLII* § *wiener.*

3) „Es ist ze merken das in der obgeschriben golt raittung wirt geraytt achthalber pfening fur ain grosse per pfening die yetzund gent die marck zu sechs loten vnd derselbn grossn werdnt geraytt vier vnd zwainczig fur ain Roten guldein...“ Karaján 444. l. Mb. XXVI, idézi Schalk: Münzfuss. 46. l. Ezen forintárfolyam azonos a codex 180 uj b. filléres árfolyamával; tényleg azonban Magyarországon (1437—38 évben) s külföldön (Frankfurt 1442.) — 28 cseh garast (a 210 filléres árfolyam szerint) számítottak egy magyar aranyforintba. Lsd Fejérpataky i. m. 391 és 452. l., továbbá Voigt *Adauctus*: Beschreibung der bisher bekannten böhmischen Münzen. 1774. — III. kötet 64. l.

jegyzetben idézett helyek megcáfolásával!) a (cseh) garasok finom súlya szintén abban az arányban csökkent, mint az új bécsi pénzé a régi átlagfillérekhez viszonyítva, — addig azon kérdés, vajjon tényleg kivert (cseh) garasok-e a pozsonyi okmányokban 1439—57. évek között található garasok, vagy csak számítási pénzek-e, megfejtendő nem lesz. Az 1457. évben a pozsonyi tanács *Prágából sört* hozatott; az idevonatkozó kiadási tételeket a kamarás schokk-okban (per 60 garas) és garasokban jegyzi, de bécsi fillérekre átszámítja.¹⁾ A tételek szövegezése arra látszik utalni, hogy az ott feljegyzett (7 bécsi fillérrel egyenlő) garasok prágai garasok voltak.

Külömben ezen kérdés tisztázása céljainkra nézve teljesen irrelevans; minthogy az átszámítás folytán csupán a bécsi fillérek szintartalmát kell tekintetbe vennünk. Fontosabb azon kérdés megfejtése, hogy miért használták a harminczadosok rendszerint a garasszámítást? Erre nézve megemlítem, hogy azon harminczaddíjjegyzék, a melyet a pozsonyiak 1436-ban Zsigmond király főharminczadosától, a budai várnagytól átvettek, aranyforintokban és N. Lajos-féle garasokban volt szerkesztve.²⁾ A garasok ezen díjjegyzékben nem önálló pénznem

1) K. 1457. 146. l: Item aber (sine dato) habn mein herrn kawfft II Vas *Prager pier* die baide erstes kawfs gestenn XIII $\frac{1}{2}$ schok, vnd habn daraws kawfft XXV tl $\frac{1}{2}$ III β $\frac{1}{2}$. — Sabbato vor Jacobi (1457. július 23.) Item Eodem die habn mein herrn kawfft III kewff pier vnd dabej ain klaines Vessel, vnd ye ain kewff desselben piers vmb VII Schok, vnd das klain vessel vmb ain schok, vnd das alles facit dess. piers an gelt L tl VI β $\frac{1}{2}$. . . Sabbato vor Stephani Inventionis (1457. július 30.) Eodem die habn mein herrn kawfft ain kawf pier vmb VII schok vnd vmb XV gr facit XII tl V $\frac{1}{2}$ β $\frac{1}{2}$. — 14 $\frac{1}{2}$ schok 25 font és 3 solidussal felérvén, egy schok = $\frac{6090}{14 \cdot 5} = 420$ fillér. — 29 schok ($4 \times 7 + 1$) = 50 font 6 β , tehát egy schok = $\frac{12180}{29} = 420$

fillér. 7 schok és 15 garas = $7 \times 420 + 15 \times 15 = 3045$ denár = $\frac{3045}{240} = 12$ font és 165 denár, vagyis 12 font és 5 $\frac{1}{2}$ solidus.

2) Fejér. C. D. X. VIII. 662—669. l. „Item si unus Mercatorum ducens specierum diversarum genera . . . ex talibus speciebus consimilia semper tricesimam libram aut pecunia redimet, quantum librarum qualibet in valore et pretio se extendit, aut totaliter in unum computatis summarie solvat semper de tribus Talentis Wiennens. denariis, sive quae emerit pro florenis quatuor auri solvere teneatur, bonos duos grossos . . . Item praememorati grossi, de quibus supra fit mentio, ipsorum quatuordecem faciunt unum florenum auri, et non plus neque minus.“ A garasok pénzlábára nézve v. ö. Schoenvisner i. m. 315. l.; a bécsi fillérek az 1436. év előttiék, 720 d = 4 fl, tehát 180 d = 1 fl. Ha 4 forint után 2 garas, úgy 28 forint után 14 garas volt fizetendő; ez nem a „tricesima pars!“ Ezen intézkedés olykép értelmezendő, hogy a garasok a forinton aluli harminczadösszegek összeolvasására voltak rendelve. Az akkori magyar pénz változó belső értékénél fogva, ily számműveletekre nem tekintett alkalmasnak. Lásd erre nézve a Hkv. díjtételeit.

gyanánt, hanem a forint törtjeinek kifejezéséül használtattak. Ezért választott a harminczados egy oly gárasfaját, a mely legalább egy fél század óta forgalomban nem volt. A pozsonyi harminczadosok megtartották a garasszámítást, csakhogy az elavult garasfaját az előttük ismeretes 7 filléres számítási (cseh) garasokkal pótolták. Különösen a később fejtegetendő esetek, a midőn a harminczadosok a kamarásoknak a bevételi fölöslegeket beszolgáltatták, bizonyítják, hogy a harminczadosok garasszámítása csak formálítás volt, és hogy tényleg ugyanazon bécsi filléreket, a melyeket a kamarások fontokba és solidusokba vontak össze, a harminczadosok garasokba (és álforintokba) olvasták.

A gárasoknak forintegyenértéke megegyezik a bécsi fillérek árfolyamának hetedrészével. A míg utóbbi 210 fillérre rügött, a forintot 30 garasba számították. 1440—1448.-ig folytonosan kimutatható, hogy az aranyforint 210 bécsi (fekete) fillérrel nemcsak hogy egyenértékűnek vétetett, hanem hogy ezen egyenértékesítésből kiindulva a kamarások löbbrendbeli érdekes helyettesítést eszközöltek a két pénznemben. Ezen idő alatt tehát a számadóra nézve teljesen közömbös volt, hogy 210 bécsi fillér helyett egy aranyforintot, vagy egy aranyforint helyett 210 bécsi fillért bevételezett-e vagy adott-e ki, s úgy a nyilvános elszámolásoknál, valamint a pozsonyi piacz közönsége előtt az aranyforint ezen árfolyama hosszabb gyakorlat által szentesítettnek és szilárdan állandó minőségűnek elfogadtatott.¹⁾

1447. év június havában észlelhető az aranyforint árfolyamának első emelkedése,²⁾ a mely azonban a végelszámolásnál még tekintetbe nem vétetett és az 1447. év végéig többé nem ismétlődik. (Külömben

¹⁾ K. 14³⁹/₄₀ 138. I: Item Am pfnztag noch Aller heilign tag (1439. november 5.) hab wir gebn dem Smid von Mokchendarff vmb hohnawer klampphn *V lb per XLII d wiener facit I flor. auri.* — K. 1443—123. I: Item Am freitag vor Johannis baptiste (1443. június 21.) hab wir den herren ken hainburg geschikt als der Romisch kuenig do hin was komen, mit I wagn *VIII Metzn habern ye VII Metzn fur I flor auri* von dem Mathes Meindl *facit I lb & wiener.* — K. 14⁴³/₄₄ 111. I: Item (Freitag vor letare = 1444. márczius 20.) von dem N. List *LXXXIII halb vnd I Scitl Maluasye per. XVIII & facit VIII flor. III &* (Lsd. Városi adózás 26. lap 4) jegyzet, hol ezen forint tévesen számlálási forintnak van mondva. — K. 1445. — 40. I: Item Am freitag vor sannd Thomas tag (1445. deczember 17.) hab ich verkauft ein naeg *XLVIII kueffl Salcz ye ain kueffl vmb VII & facit I flor. auri IIII & VI &.* — Mindezen idézeteknél a flor. auri = 210 bécsi fillérrel (vagyis 7 solidussal).

²⁾ K. 1447. 157. I: Gebn Freitag zu Ofen Sand Johannis obent Sunebenden (1447. június 23.) Item vnd ich hab ausgericht vnd bezzalt dem Stümphlein das er den herren zu Ofen gelihn hat, das Im der Hans Eylausinrokht fur mich bezzalt hat hin wider *Ic X flor ye VII & II & fur ein guldein facit IcX flor. VII & X* (azaz 110 forint és 220 denár.)

is budai és nem pozsonyi relatióról van szó, a mint ez a tétel szövegéből és keltezéséből is kitűnik.) 1448. évi márczius hó 15-én a városi kamarás 200 aranyforintot vált fel, még pedig 50 forintot 210 filléres, 50 forintot 214 filléres és 100 forintot 216 filléres árfolyamon.¹⁾ A 210 filléres árfolyamra megjegyzi, hogy ezen árfolyam mellett a forintok „fur sich selber gen“, azaz a rendes áron keltek, a magasabb árfolyamoknál a 4, illetve 6 filléres különbözetet (úgy mint az előbb idézett tételben a 2 fillérest) külön elkönyveli a forintösszeg mellett. A bevétel egy kölcsönből eredt, amelyet aranyban fizettek; de miután ezen bevétel leginkább ezüstben teljesítendő, kisebb kiadások fedezésére volt szárvna, a forint „hivatalos“ ezüstellenértéke pedig még mindig 7 β, vagyis 210 fillér volt, a felváltási különbözet — nyereségkép — külön volt bevételezendő és így a bevételi összeg 200 aranyforint és 800 bécsi fillérről szólt. Márczius 18-án a kamarás a városkapitány zsoldjára 4 aranyforintot fizet el, mely összegét ő — az aranyforint akkori árfolyamát 216 b. fillérbe számítva — ezüstben jegyzi fel (3½ font 24 fillér).²⁾ Október 16-án a forint árfolyama 218 fillérré száll; az elkönyvelés ugyanazon módon eszközöltetik: „adtam 12 forintot, darabját 218 filléren a felváltási díjjal együtt — facit 12 fl. 96 fillér.“³⁾ A forint 210 filléres árfolyamát még mindig a rendesnek igyekszik feltüntetni a kamarás s a tényleges árfolyam különbségét „aufwexl“ — beváltási v. felváltási díjjal — akarja magyarázni. November 9-én 960 fillért 4 forint 120 fillér összegének ír,⁴⁾ december 16-án pedig már kétféle forintot jegyez fel: 220 filléres aranyforintot és 210 filléres „aprópénzforintot“, az egész összeget pedig ezüstben kiírja.⁵⁾ Az aranyforint

1) K. $14\frac{47}{48}$ 25. l.: Item am Freitag vor dem plumostertag (1448. márczius 15.) hab ich enphanen von dem anlehen das der Fronawer der Stat getan hat auf Botnburg IIc flor. auri, vnd L flor. auri di gen fur sich selber vnd L flor. di hab ich gebn ye I flor. vmb VII β IIII φ vnd Ic flor. di hab ich gebn ye I flor. auri vmb VII β VI φ facit IIc flor. auri vnd III lb LXXX φ wienner. — Négyszer 50 = 200, hatszor 100 = 600, az árfolyam különbözet tehát összesen 800 fillér, vagyis $\frac{800}{240}$ = 3 font 80 fillér.

2) K. $14\frac{47}{48}$ 167. l.

3) U. o. 387. l.: . . . „hab ich gebn XII fl per VII β VIII φ mit dem aufwexl facit XII fl III β VI φ.

4) U. o. 90. l.: „vmb V β X Taffl lattn (azaz 160 darab) ye I vmb VI φ facit III fl $\frac{1}{2}$ lb.

5) U. o. 320 l.: Item am freitag in die Nicolai episcopi (1448. december 6.) ist vnser procurator hin ab geriten gen Czigedein (Szeged) mit priefn zuu etzlechn lanndheren vnd zu der hvnad Januschn (Szilágyi Erzsébet) dem hab wir mit gebn zu zerung V fl. auri per VII β X φ vnd fur V flor. klain gelt per VII β facit VIII lb VII β XX φ.

magasabb árfolyamának végleges elismerése azonban még az 1449. év elején sem következett be; így a kamarás néhány bevételi tételt, a mely 1449. január 10-e és márczius 2-a között folyt be, a következőképen könyvel:

„*Innemen vom Aserl Juden*“

„Item am Mantag Scolastice virginis (1449. február 10.) hab ich enphangen von dem Aserl Judn *XXV flor abzeraitn per VII β* $\text{\textcircled{D}}$ facit

XXV flor

Item am Sambstag in vigilia Mathei apli (1449. február 22.) hab ich enphangen von dem Aserl Judn *XX flor in. rotem golt facit*

XX. flor. in auro

Item mer hab ich enphangen vom Aserl Jud

VII $\frac{1}{2}$ fl

Item am Sambstag Invoca(vit) (1449. márczius 2.) hab ich mer enphangen von dem Aserl Jud das ich vnserm Richter hab gebn das er mir verschafft hat zu peter krawsn

XX fl

Summa LXXII $\frac{1}{2}$ fl.⁽¹⁾

Tehát 210 filléres forintok és aranyforintok egy összegbe lettek egyvéolvasva, míg ellenben a 220 fillérrel computált aranyforint, az „aufwexl“ feltüntetése mellett, még 1449. február 10-én is 210 filléres forintba lett átszámítva.²⁾ Az ezen időre szóló végelszámolásban csakis egyfajta forintot találunk, amely 210 fillérrel egyenlősített;³⁾ az 1449. év márczius 15. — május 3-a közötti időre szóló elszámolásnál a „flor.“ szó mellett már ki van téve a „per 7 β“ meghatározás;⁴⁾ végül az 1449. évi május 6-a — december 21-e közötti időre szóló zárszámadás megkülönbözteti az aranyforintot a 210 filléres (számítási) forinttól. Elsőnek árfolyama 220 fillér.⁵⁾

Ezen számítási (ál-arany) forintok (az okmányok szövege szerint flor. slecht, flor. per 7 β, flor per 30 gross. stb.) nagy szerepet játszanak a középkori pénzügy történetében és akkor szoktak keletkezni, a mikor hosszabb ideig tartó állandóság után megváltozik a vert arany és vert ezüst közötti viszonylat, vagyis az aranypénz árfolyama, de nem változnak meg finomságukban az egymáshoz viszonyított pénzek. A

1) K. 14 $\frac{48}{49}$ 27. I. teljesen.

2) U. o. 172. l: Item am Mantag Scolastice virginis (1449. február 10.) hab ich gebn dem probst an den Ic flor. dy man im schuldig beleibt zu dem wein dy man von im genomen hat, dar an hab ich im ausgericht *XXIII fl abzeraitn per VII β X $\text{\textcircled{D}}$ facit XXIII fl I lb $\text{\textcircled{D}}$.*

3) Szkv. 149. l.

4) Szkv. 150. l: . . . „Perceptorum — Summ als seins Ennemens desselbn puch facit III $\text{\textcircled{C}}$ IX flor. per VII β, LXXIII tl LXII $\text{\textcircled{D}}$ “ — stb.

5) Szkv. 151. l: „Also bringt sein Innemen des ersten puchs facit . . . IC LXXXIII flor in golt oder VII β X dn per flor IM IC LIII flor per VII β dn XLII tl XVII dn.“

középkorban sehol sem találunk egységes pénzrendszert, a melyet több mint egy érme képviselne (kivéve denár és féldenár) s minden egyes pénztípus egy önálló pénzrendszert képvisel. A denár (fillér)-rendszerben, a melyben a denárösszegeket fontokba és solidusokba összeadják, az egyedül kivert pénz a denár, míg a font és a solidus nem pénzdarabok, tényleg gyártott érmek, hanem csakis számok. A garas, a mely tulajdonképpen a denárrendszer kiegészítésére volt hivatva (a *grossus Turonensis* eredetileg egy 12 denáros toursi solidus volt), szintén hasonló számlálási rendszerben schokk-okba (60 darab) olvastatott össze. Az *aranypénzek* csak darabonként említetnek; ezeknek fél- és negyedaranyokra (ort)-való felosztása csak ideális s legalább a XV. század végéig nem léteznek tényleg kivert fél- és negyedforintosok. A két nemesfém-ből vert érmek egymáshoz szintartalmuk s a nemesfémviszonylat szerint csak ad hoc viszonyítottatnak. A midőn az egyes nemesfémeket egy-egy, állandó minőségben gyártott s közkedveltségnek örvendő érme képviseli s a nemesfémviszonylat huzamos időn keresztül állandó, a modern pénzviszonyokhoz hasonló állapot keletkezik s úgy látszik, mintha az ezüstpénz a forintrendszernek kiegészítő váltópénze volna. Azonban az első árfolyamváltozás megdőnti ezen hasonlóságot s az egykor állandó viszonylat emléke gyanánt keletkezik a *számítási ül-aranyforint*, a mely azon ezüstmennyiséget képviseli, amely hosszabb ideig a valódi aranyforint állandó egyenértéke volt.

Az 1449. december 21.—1450. november 13-a közötti, valamint az 1450. december 19.—1451. május 15-e közötti időre szóló végelszámolásokban 220 filléres aranyforintokat és 210 filléres számítási forintokat találunk.¹⁾ A kamaraszámadásokban az aranyforint vagy „*flor. per 7 β 10 φ*“ kitételrel van jelölve s gyakran ezüstbe számítják át,²⁾ vagy „*flor. auri*“, sőt „*flor. auri per 7 β 10 φ*“ megnevezéssel is előfordul.³⁾ A 210 filléres forintot vagy csak „*flor.*“-nak, vagy „*flor. per 7 β*“-nak nevezik s ezek összegeit gyakran fillérekben fejezik ki.⁴⁻⁵⁾

¹⁾ Szkv. 152—153. l.

²⁾ K. 1450. 13. 1: Item am Sambstag vor sant Veits tag (1450. június 13.) hab ich enphangen von vrfar . . . vmb X flor. per VII β X φ ab zerain facit VIII lb XL φ.

³⁾ U. o. 13. 1: Item am Erich tag vor Galli abbatis (1450. október 13.) vnd von holcz wegen von sant Mert klain vnd gros XI flor. auri per VII β X φ.

⁴⁾ K. 1450. 22. 1: Item am Sambstag vor sant Iarenczn tag (1450. augusztus 9.) (hab) ich verchauft fur XXVIII fl. Salez ye XXXVIII kuefl vmb I fl pr VII β φ facit III lb III β VI kuefl *XXVIII flor.* $\left(\frac{816}{34} = 24.\right)$

⁵⁾ U. o. 33: Item in die Bartolomei (1450. augusztus 24.) hab ich enphangen von Czwaier Ros wegen di der Stat sind gebesn darauf der pablik vnd der Gicker flecki(r)kt hahn di sind verchauft wardn paide vmb XII flor per VI β φ facit X½ lb φ.

Ezen forintot egyébként „*flor. schlecht*“-nek, azaz rossz forintnak is szokták nevezni, különösen abban az időben, amidőn többfajta számítási forint fordult elő a számadásokban. Az 1451. május 15.—június 24-e közötti kamaraszámadásra végelszámolásban az aranyforint árfolyama 224 fillérre van téve, a mint azt a Szkv. 154. lapján foglalt jegyzet tanúsítja: „*Gerait den auri Guldn per VII β XIII dn.*“ Az 1451. év folyamán még egy fillérrel nagyobbodott a forintegyenérték. Az 1451. július 1. — 1452. május 1-e közötti időre vonatkozó két rendbeli végelszámolások 225 fillérrel jegyzik az aranyforintot.¹⁾ A különféle számítási forintos ezen idő alatti elkönyvelésének példáit a következő összegezésben adom:

11. oldal.²⁾

1. tétel (1451. július 3-án) összege	81 flor per 7 β 12 d. (= 222 d.)
2. „ (1451. „ 13-án) „	36 „ per 7 β 14 d. (= 224 d.)
3. „ (1451. „ 13-án) „	100 „ per 7 β — (= 210 d.)

Ezen összegek akkép vonatnak egybe az oldal alján:

Summa 217 flor slecht

Summa aufwexl 6 lb 36 d.

A „*flor. slecht*“ a 210 filléres számítási forint. Az „*aufwexl*“ szó azon különbséget jelenti, a mennyivel az 1. és 2. tétel számítási forintjainak fillérszáma nagyobb, mint 210. Ezen különbség $81 \times 12 = 972$ fillér és $36 \times 14 = 504$ fillér, összesen 1476 fillér, vagyis $\frac{1476}{240} = 6$ font 36 fillér. Hogy sem a 222, sem a 224 filléres forint nem tekinthető aranyforintnak, a következő két oldal összegezése mutatja.

12. oldal:

Tételek összegei: 1451. augusztus 2-án	48 fl per 7 β 3
1451. „ 7-én	73 fl per 7 β 14 3
1451. „ 17-én	15 fl per 7 β 14 3
1451. „ 17-én	125 fl auri

Az oldal alján:

Summa 125 flor. auri

Summa 136 flor. slecht

Summa aufwexl 5 lb. 32 d. (t. i. $88 \times 14 = 1232$; $1232 : 240 = 5 \frac{32}{240}$)

13. oldal:

Tételek összegei: 1451. augusztus 21-én	56 flor. per 7 β 3
1451. „ 28-án	55 flor. per 7 β 14 3
1451. szeptember 6-án	100 flor. per 7 β 14 3
1451. „ 17-én	70 flor. auri és 56 flor. per 7 β 3
1451. „ 18-án	80 flor. per 7 β 3

¹⁾ Szkv. 156. l.

²⁾ Az 1451. év július—október közti időre terjedő kamaraszámadásból,

Az oldal alján:

Summa 70 flor. auri
Summa 347 flor. slecht

Summa aufwexl 9 lb. 100 ₰ (t. i. $155 \times 14 = 2170$; $2170 ; 240 = 9 \frac{10}{240}$.)

Ezzel a számítási forintot az aranyforinttól teljesen különválasztva látjuk. Míg az aranyforint árfolyama az 1460. évig folytonosan emelkedik, addig a számítási forint úgy a kamaraszámadások tételeiben, mint más okmányokban az 50-es évek végéig a 7 solidusos magasságban megállapodik.¹⁻⁷⁾ A telekkönyvben egyetlen tételt találtam, a mely más számítási forintot tüntet fel, t. i. 225 fillérest oly időben, a midőn az aranyforint árfolyama 240 fillér volt.⁸⁾

A 210 filléres számítási forintok létezése addig tartott, a míg a fekete bécsi fillérek gyártása állandó maradt. Egy Schalknál közölt okmány bizonyágot tesz arról, hogy a bécsi fillérek kiveretése még 1449-ben — a midőn az aranyforint árfolyama már 10 fillérrel drágult — az 1436. évi pénzlábon alapult.⁹⁾ A pozsonyi források 1458-ig az „alte swarze Wiener Münss“-t értik a Pozsonyban forgó fillérek alatt, a melyeket egy 1444-ben kelt okmány „Statwerung“-nak nevez.¹⁰⁻¹⁷⁾

Az aranyforint árfolyama, a mely mint láttuk 1451. év május

¹⁻⁷⁾ Tkv. Sz. LXXXXIII. 1. 4. l. [Benedikch vnger katherina vxor vnd bleibn schuldig dem Thoman haidn *V fl per VII β* zu zaln auf sand Mertn tag . . . Actum an Montag vor Dorothee anno L primo (1451. február 1.)] K 1454/c. 63. l.: Item eodem die (am Erichtag noch francisci confessoris = 1454. október 8.) hat man vns pracht vom peilstain VII fuder kallich . . . facit *IIII fl per VII β*. Tkv. Sz. LXXIII. 12. 8. l.: Hans leupold [bleibt schuldig in die hawer zech *V flor per VII β* . . . Actum 2ª ante omnium Sanctorum Anno LVIII° (1458. október 30)]

⁸⁾ Tkv. H. LXXXI. 3. l.: Actum feria 2^a in die Valentini martyris anno etc. LVII° (1457. február 14.) [Peter Paer Elizabeth vxor vnd beleibt schuldig dem Niclas Dornschach *czehn guldn per VIII β d* . . . Actum ut s.]

⁹⁾ Schalk: Münzfuss i. m. 46. l.

¹⁰⁻¹⁷⁾ Tkv. H. CXI. 1. l.: [Item Niclas perger et Elena vxor — vnd bleibn schuldig dem philipp hawer mitburger zu prespurg X tl dn *wiener oder der Stat werung zu prespurg* . . . Actum an Montag Andree Anno XLIIII. to (1444. november 30.)] Tkv. Zs. VII. l.: Item vreich Slosser vnd sein erbn bleibn schuldig der Jaklin Judin von odenburg vnd Irn erbn VI tl *LX ₰ wyerner dn der swarzen Munss* . . . Actum an Montag In der Marter wochn Anno dm. XLVI. to (1446. április 11.) K. 1454/55. D. al. Melléklet: Ich liebhart Egkenuelder . . . Zehen guldein ye *den guldein ab zeraitn ze Sibn Schilling wiener phen. der Swarzen Munss* . . . an Montag XI mil. virg. (1454. október 21.) U. o. B. al. melléklet: Ich andre misserayff . . . drayczhen guld *Swarzer muns also girat czu swen schillingen* . . . Act. Anno etc. L quarto am Eritag noch vndeçim milia virg. (1454. október 22.) Tkv. Sz. XLVI. 0. 2. l.: [Mathes vnger Anges vxor — vnd bleibt schuldig micheln Zistler *XXVIIII tl. wiener ₰ swarzer müns* . . . Actum 2^a ante Reminiscere Anno etc. LVIII°. (1458. február 20.)

15-éig 220, 1455-ig 224—225 bécsi fillér volt, az 1456. év elején 240 bécsi fillérre szökött fel.¹⁾ Egyes esetekben már 1455. év tavaszán is találunk ily magas árfolyamot, azonban a számtétel szövegezése világosan ráutal az árfolyam kivételességére.^{2—5)} Még 1456. év január havában találunk 230 filléres tételeket;⁶⁾ a forint árfolyama azonban 1456. február—1457. december hava között 240 fillérben végleg megállapodik.^{7—10)} 1458—60. év között beáll a bécsi ezüstpénz rohamos devalvációja. 1458. év elején az aranyfrt árfolyama még 245—250 fillér,^{11—13)} 1459. év elején már 270,¹⁴⁾ áprilisban 300,¹⁵⁾ júliusban

1) K. 1456. 201. l.: Item proxima feria quarta ante festum beati valentini martiris (1456. február 11.) hab ich gebn vnd awsgerecht dem herren Andre vnd dem Martine des Paul Modrer von der krempnicz Capellan *XXIX flor. auri* vnd XXI fl . . . In anno dm. Millesimo etc. *LVI^{to} facit XXIX flor. per I lb fl vnd besunder XXI fl facit XXIX lb XXI fl .*

2—5) K. 1454/55. 222. l.: Item (Mitichn noch Scolastice virginis — 1455. február 12.) vnd vmb ain centn hawsn vom veitl Gschiessl chost *V fl auri per VIII fl fl* . K. 1454/55. 8. l.: Item Erichtag noch Reminiscere in der vastn (1455. márczius 4.) hab ich enphangen vom Stat dreissigist von dem erbern Jorig Meindl die czeit Stat dreissiger an seinem abgang, dar vmb er von mir ain quittung hat In anno domini etc. *LV^{to} vmb XLV fl auri vnd V flor. per VIII fl fl VII fl* . (Tehát az aranyforint árfolyama 232 fillérnél magasabb.) K. 1454/55. 79—80. l.: Item eodem die (am Erichtag noch Oculi in der fast — 1455. márczius 11.) hab ich enphangen von dem Andre weinbacher am Statdreissigist *VI fl auri vnd die hab ich verwezelt ye ain vmb I lb minus XII d* durch der aribater willn vnd ander not durft, *dar an hab ich verlorn LXXII. d.*

6) K. 1456. 57. l.: Item eodem die (am Mitichn noch pauli conversionis — 1456. január 28.) hab ich gebn des künigs Trometer vnd pfeiffer noch des purgermaister geschafft vnd der herren *III fl auri facit II lb VII fl fl* (= 690 dn, tehát 1 fl auri = 230 d.)

7—10) K. 1456. 8. l.: Item am Sambstag In die valentini martiris (1456. február 14.) hab ich enphangen vom Stat dreissigist . . . In anno dm. etc. *LVI^{to} vmb XXXI fl per VII fl fl XX fl facit XXIX lb V fl fl XX fl* (szám. frt.) K. 1456. 241. l.: Item eodem die (am Mantag nach ad vincla Petri — 1456. augusztus 2.) hab ich gebn dem wolfgang Boduscher *XV fl abczeraith fur I fl. I lb fl facit XV lb fl* . K. 1457. 322. l.: Am Eritag vor Mathie (helyesen Matthaei 1457. szeptember 20.) Item die Erung bringet allein *VI fl* die ist man noch schuldig . . . paratur — *VI lb fl* .

11—13) Registrum Andreae Weniger. Pv. lt. 7—10. lap: Sequitur das annder puch (1457. december 3 — 1458. május 13.) Von erst I quitt. etc. Item I quitt. facit *IC flor* — I flor per I tl V dn — facit *IC II tl XX dn* — Item I quitt. facit *IC XXVIII flor*, I flor auf *IC vnd XVII. flor* per I tl X d, vnd die anndern X per I tl V d. — *3us liber* (1458 június 2—július 8.) Item I quitt. *LIII flor* per X vnd I tl etc. etc.

14) K. 1459. 20. l.: Item in die antoni (1459. január 17.) Taman Ruspek enphangn . . . *XXXIII lb fl vnd XXXVI fl.* in muns albeg *fur ain fl VIIII fl fl* . . . *XXXIII lb fl XXXVI fl. auri.*

15) K. 1459. 20. l.: Item am kritag vor ambrosi (1459. április 3.) hab ich Taman Ruspekh enphangn . . . *LVIII fl in gold vnd in muns albeg ain fl fuer X fl fl zwraithn* . . .

330,¹⁾ augusztus—szeptemberben 360,²⁾ s október végén 540 fillér³⁾ Az 1560. év január—április hónapjaiban pedig az aranyforintért 480—1440 bécsi fillért számítanak.^{4—11)}

Ezen roppant értéknyatlást az 1457. év óta 1460. április haváig Ausztria több városában gyártott s „Schinderling“-nek csúfolt pénzek idézték elő.¹²⁾ 1460. április 28-án új, jó pénzt kezdtek verni Bécsben, a melynek hatása Pozsonyban az 1461. évben válik érezhetővé, amidőn az aranyfrt árfolyama 240—250 bécsi fillérre szállt alá.^{13—14)} Az 1460. évi pénzláb szerint 1536 pfenninget vertek egy bécsi márka finom ezüsből, egy fillér szinűlya tehát 0'182 gramm volt,¹⁵⁾ 240 fillér 43'68, 250 fillér pedig 45'5 gramm ezüstöt tartalmazott. Az aranyforint egyenértéke tehát legkésőbb 1461. évi október havában ismét azon magasságot érte el, mint a 7 solidusos árfolyam idejében 1448. év előtt.

Az aranynak az ezüsthöz való viszonylatát az 1449—60. évek

1) K. 1459. 61. l.: Item Mer hab ich empfangen . . . *czechen guldein* In gold am pfincztag vor sand Margrettn tag (1459. július 12.) *da hat der guldein XI β & golden* Im LVIII Jar facit X fl. In golt.

2) K. 1459/60 132. l.: am freitag vor sand Gilign (1459. augusztus 31.) Item so hab ich ainer frawn von tierna czalt $I\frac{1}{2}^C$ (Centner) Saliter vnd I czentn Pulffer fuer es gar XIII $\frac{1}{2}$ fl. *da galt der guld XII β* facit XXI lb VI β.

3) K. 1459/60 146. l.: Item am Mantag noch sand Syman vnd Judas tag (1459. október 29.) hab ich chawft von ainer frawn von tierna II C. Salytter vmb XVII fl. *da galt der fl XVII β — XXXVI lb XXX &*.

4—11) K. 1459/60 297. l.: Item So hab ich gebn ain pfaffn von possing dem sein mein hern XVII $\frac{1}{2}$ fl. dienst schuldig die selbin XVII $\frac{1}{2}$ fl hab ich Im czalt am suntag nach der heilligen drey chunig tag (1460. január 13.) vnd *albeg II lb & für ain fl.* facit XXXV lb &. K. 1459/60 159. l.: Item am Mittichen (nach sand Pauell pecherung — 1460. január 30.) hab wir chawft vou dem hannko VI czenttn eysen ain czenttn vmb I fl *gald der guld III lb vnd IIII β* facit XXI lb &. K. 1459/60 298. l.: . . . samstag vor Reminiscere (1460. márczius 8.) Item So hab ich geben dem hanns czanklein von olmücz hundert guldein In golt . . . *da hab ich von den Judein XXX guldn chawft vmb LXXX lb &* (helyesen 90 lb) Mer hab ich chawft XVIII fl. vmb III lb LX & ain fl. Macht in Munss LXXVI $\frac{1}{2}$ lb &-vnd hab chawft XXII gulden zw III $\frac{1}{2}$ lb vnd zw III β & facit LXXXV lb vnd LX & so hab ich chawft XXX gulden zw III $\frac{1}{2}$ lb vnd zw XV & facit IC VI lb vnd VII β &; Das alles III $\frac{1}{2}^C$ vnd VIII lb vnd V β &. (Átlagárfolyam 860 den.) K. 1459/60 51. l.: (S. d. 1460. május körül) Item Mer hab ich empfangen von Niclas Ruken an den ladn die er verchawft hat VIII lb minus XVI d vnd ain guldein *galt der guldein VI lb &* (1440 fillér) facit XIII lb VII β XIII &.

12) Luschin Arnold: Vorschläge und Erfordernisse für eine Geschichte der Preise. 1874. 14—15. l. — Schalk: Münzfuss i. m. 59. kk. l.

13—14) K. 1461/62 295. l.: Item An Montag An sand lareczn tag (1461. augusztus 4.) hab ich gebn . . . X lb & für X fl. auri. K. 1461/62 94. l.: am freitag post luce (1461. október 23.) Item So hab ich gebn III fl. *do hat der guld goltn I lb vnd X &*.

15) Schalk: Münzfuss. i. m. 87. l.

között bajos megállapítani. Feltéhető ugyan, hogy ezen viszonylat az ezüst rovására az 1:13 arány fölé emelkedett, de különösen az 1457. évtől kezdve nem határozhatjuk meg az akkori ezüstpénzek szintartalmát. Az 1436. évi bécsi fillérek szintartalmát alapul véve,

a forint 220 filléres árfolyamánál a viszonylat	=	1:13'73
„ 225 „ „ „	=	1:13'76
„ 230 „ „ „	=	1:14'35
„ 240 „ „ „	=	1:14'98

Az ezen fillérszámnál magasabb árfolyamoknál betudandó mindenekelőtt az ezüstpénn kopása, valamint az, hogy régi, súlyosabb bécsi pénzek már teljesen kiválhattak a forgalomból s végül a „schinderlinge“ forgalma.

Az 1435—60. évek között Pozsonyban forgalomba jutott pénzek ismertetése s az akkori pénzszámítási és feljegyzési rendszer vizsgálata eredményeképp legyen szabad kimondanom, hogy ezen időben a *vert arany és vert ezüst közötti viszonylat magassága hazánkban az 1:13-hoz arány körül ingott*. A forgalom két főpénzneme, a *magyar aranyforint* és a *bécsi fillér* sokáig állandóan viszonyítottak egymáshoz. Ezen állandóságból fejlődött piaci „*usance*“-ok hatása alatt keletkezett az aranyforint árfolyamának változásakor a *számítási forint*. Az itt megejtett számítási forint lényegét felderíteni célzó fejtegetések, úgy hiszem eléggé kimutatták a részletes pénztörténelmi kutatás kiváló fontosságát.